

DECA I MLADI KAO KORISNICI USLUGA SAVETOVALIŠTA ZA BRAK I PORODICU U SOCIJALNOJ ZAŠTITI U REPUBLICI SRBIJI

CHILDREN AND YOUTHS AS USERS OF MARRIAGE AND FAMILY COUNSELING IN SOCIAL PROTECTION OF REPUBLIC OF SERBIA

Sanja POLIĆ PENAVIĆ¹, Miljana MARIĆ OGNJENović²,
Nevenka ŽEGARAC¹

¹Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka, Beograd, Republika Srbija

²Univerzitet u Novom Sadu – Filozofski fakultet, Novi Sad, Republika Srbija

Originalni naučni rad

APSTRAKT

Savetovališta za brak i porodicu obezbeđuju usluge i aktivnosti koje imaju psihosocijalnu i socioedukativnu orijentaciju namenjene deci, mladima, porodicama, odraslim i starijim korisnicima. Cilj istraživanja predstavlja identifikovanje u kojoj meri su deca i mladi različitih ranjivih grupa korisnici usluga Savetovališta za brak i porodicu u Republici Srbiji, kao i kojim kapacitetima ove ustanove raspolažu za rad sa navedenom ciljnom grupom. Kao metod istraživanja korišćen je kombinovani nacrt istraživanja. U prikupljanju podataka korišćena je desk analiza završnih izveštaja savetovališta i online upitnik sačinjen za potrebe istraživanja. Prikupljeni podaci analizirani su tematskom analizom i deskriptivnom statistikom. Deci iz ranjivih grupa savetovališta u najvećem procentu povremeno pružaju ili često pružaju usluge. Mladima iz ranjivih grupa savetovališta često, tek povremeno ili retko pružaju usluge. Rezultati ukazuju da je vrlo mali broj zaposlenih pohađao edukacije sa ciljem razvoja veština za rad sa decom i mladima, svega 10 od ukupnog broja (93) stručnih radnika. Zaključak je da savetovališta u manjoj meri pružaju usluge deci i mladima i da postoji prostor za unapređenje ovih usluga u pogledu pristupačnosti, priuštivosti, centriranosti ka korisniku i kolaborativnom pristupu u dizajniranju i pružanju usluga, kontinuiranoj dostupnosti i uvremenjenosti. Kako bi se unapredio kvalitet usluga potrebno je obezbediti edukacije zaposlenima koje će pratiti savremene potrebe korisnika, naučna dostignuća i novija znanja iz istraživanja.

Ključne reči: savetovališta, socijalna zaštita, deca i mladi

ABSTRACT

Marriage and family counseling provides services and activities that poses psychosocial and social educational orientation intended to children, youths, families, grown-ups and elderly users. The goal of this research represents identification in what extent are children and youths of different vulnerable groups, users of service provided by marriage and family counseling in Republic of Serbia so as by what capacities does these institutions dispose of in order to provide with intended group. As a research method, it is used combined research design. In gathering data, it is used desk analysis of final counseling reports and online questionnaire arranged for purposes of research. Given data was analyzed by thematic analysis and descriptive statistics. To children from vulnerable groups counseling provides services periodically or often. To youths from vulnerable groups as well, counseling either often or occasionally or rarely provides its services. Results has shown that very limited number of employed people, attended educations in

order to develop their skills for work with children and youths, only 10 from total number of 93 experts. Conclusion is that counseling in lesser extent provides services to children and youth, and that there are space for improvement of these services in regard of availability, affordability, direction towards user and collaborative approach in designing and service providing, continuous availability and timeliness. In order to improve service quality it is necessary to provide educations to employed people, that will follow modern needs of users, scientific achievements and newer knowledge from research.

Keywords: counseling, social protection, children and youths

UVOD

Savetovaništa za brak i porodicu (u daljem tekstu savetovaništa) u socijalnoj zaštiti, shodno svojoj programskoj orijentaciji, obezbeđuju usluge i aktivnosti namenjene deci, mladima, porodicama, odraslim i starijim korisnicima, a koje imaju psihosocijalnu i socioedukativnu orijentaciju, gde se kao odgovor na pitanja izazova savremenog života sadržaji savetovanja, terapije i edukacije prepliću sa ne uvek jasnim granicama. Savremeni pristupi savetovanju i psihoterapiji su u okviru socijalne zaštite razvili znanja i intervencije (a u značajnoj meri obogatili i druge društvene podsisteme), za rad na pitanjima kulturnih diverziteta i kulturnih kompetencija, anti-opresivne prakse, uz feminističku i prespetkivu snaga u okviru pristupa zasnovanog na ljudskim, manjinskim i pravima deteta i socijalnoj pravdi (Kosutic & McDowell, 2008; McGeorge, Stone Carlson, Erickson, & Guttormson, 2006; Seedal, Holtrop, & Parra-Cardona, 2013). Savetovaništa nisu specifičnost socijalne zaštite, jer raznovrsne organizacione forme u gotovo svim društvenim podsistemima obezbeđuju savete o zdravlju, finansijama, obrazovanju, karijernoj orijentaciji, pravnim pitanjima, duhovnom životu za svoje korisnike. U socijalnoj zaštiti savetovaništa označavaju mesta na kojima se organizuje pružanje usluga vezanih za psiho-socijalno savetovanje i socijalnu edukaciju, koje je relevantno za delatnost socijalne zaštite, što podrazumeva „pružanje pomoći i osnaživanje za samostalan i produktivan život u društvu pojedinaca i porodica, kao i sprečavanje nastajanja i otklanjanje posledica socijalne isključenosti“ (Zakon o socijalnoj zaštiti, 2011, čl. 3). Ona su predviđena zakonskim okvirom Republike Srbije (u daljem tekstu RS) koji definiše savetodavno-terapijske i socijalno-edukativne usluge koje se pružaju kao vid pomoći pojedincima i porodicama koje su u krizi, radi unapređivanja porodičnih odnosa, prevazilaženja kriznih situacija i sticanja veština za samostalan i produktivan život u društvu (Zakon o socijalnoj zaštiti, 2011, čl. 40). Međutim, ove usluge nisu detaljnije određene i nisu izrađeni minimalni standardi (strukturalni i funkcionalni) kojima bi se dalje regulisalo njihovo finansiranje, programska utemeljenost i pružanje, što se odražava na delovanje savetovaništa kao značajnog resursa za podršku deci i mladima.

U savremeno doba, psiho-socijalno savetovanje je prepoznato kao posebna (meta)profesija, koja se zasniva na specifičnim znanjima i istraživanjima koja su utemeljena u teorijskim konstruktima sa definisanim obrazovanjem i kontrolisanim procesom treninga, etičkim kodeksom za usmeravanje profesionalnog ponašanja, standardima i politikama za angažovanje osoblja i pružanje usluga (Capuzzi & Gross, 2017). Skorašnja definicija usvojena posle višegodišnjih konsultacija vođenih od strane American Counseling Association (tzv. *20/20 initiative*) naglašava da je: „Savetovanje

profesionalan odnos kojim se omoćavaju različiti pojedinci, porodice i grupe da bi se postiglo mentalno zdravlje, dobrostanje, obrazovni i karijerni ciljevi“ (Kaplan, Tarvydas, & Gladding, 2014, str. 366), sa specijalizovanim oblastima savetovanja (kliničko mentalno zdravlje, savetovanje za probleme zavisnosti, bračno, partnersko, porodično i roditeljsko, rehabilitaciono savetovanje, karijerno, školsko i univerzitetsko savetovanje i sl).

Psiho-socijalno savetovanje je integralni deo obrazovanja pomagačkih profesija anagažovanih u savetovaništima, dok je sticanje i unapređivanje kompetencija za pružanje savetodavno-terapijskih i socijalno-edukativnih usluga sastavni deo licenciranja i profesionalne registracije (Hepworth, Rooney, Dewberry Rooney, Strom-Gottfried, & Larsen, 2017; International Federation of Social Work, 2014; Maidment, Egan, 2016; Staniforth, Fouché, & O'Brien, 2011). Obuke za rad sa decom i mladima namenjene profesionalcima angažovanim u savetovaništu u socijalnoj zaštiti variraju u obimu i profilaciji u odnosu na problematiku i grupu korisnika (Žegarac i Todorović, 2015). Mnogi autori ukazuju na značaj obuka za unapređenje kvaliteta usluga namenjenih deci i mladima u socijalnoj zaštiti, uključujući i usluge savetovaništa (Clarke, 2001; McLeod & McLeod, 2014; Slimani-Rolls & Kiely, 2019) kao i za unapređenje kompetencija profesionalaca (Antle, Barbee, & Van Zyl, 2008; Dunst, Trivette, Deal, 2011; Jones & Okamura, 2000; Malmberg-Heimonen, Natland, Grete Tøge, & Hansen, 2016; Olin et al., 2010). Nalazi istraživanja među 945 praktičara angažovanih u radu sa porodicama sa decom pokazuju značaj obuka za razvoj znanja i osećaja kompetentnosti profesionalaca kao i modifikovanje njihovog profesionalnog ponašanja (Turncotte, Lamonde, & Beaudoin, 2009).

Usluge savetovaništa namenjene deci i mladima u socijalnoj zaštiti zahtevaju prilagođavanje jedinstvenim situacijama u kojima se deca i mladi nalaze (Belser, 2017), kao i stručne i edukovane profesionalce za rad sa širokim opsegom problema sa kojima se deca i mladim susreću tokom odrastanja. Ukazuje se da deca i mladi imaju potrebu za savetodavno-terapijskim i socijalno-edukativnim uslugama u suočavanju i prevladavanju problema kao što je anksioznost, uticaj društvenih medija i pop kulture na njihove živote, komunikacija i promene u porodici, rasa i etnička pripadnost, maltretiranje, nasilje, traume, zloupotreba psihoaktivnih supstanci, seksualni identitet i orijentacija (Jones, Duffey, & Haberstroh, 2017). Za rad sa decom i mladima značajno je da usluge savetovaništa prate njihove razvojne faze i potrebe kako bi se obezbedili smisleni, relevantni i transformativni ishodi savetovanja kao usmeravajućeg, podržavajućeg i negujućeg pristupa koji vodi poboljšanju mentalnog zdravlja dece i mladih (Jones, Duffey, & Haberstroh, 2017). Savetovanje kao takvo uključuje sistemski kontekst, razvojnu, relacionu i multikulturalnu perspektivu i kreativne intervencije (Belser, 2017; Jones, Duffey, & Haberstroh, 2017). Usluge savetovaništa namenjene deci i mladima u socijalnoj zaštiti imaju značaj za razvoj zdravih i produktivnih odnosa prema sebi i drugima na osnovu kreiranog odnosa sa savetnikom tokom savetodavnog procesa (Jones, Duffey, & Haberstroh, 2017). One treba da uključuju kreiranje bezbedne i sigurne baze gde će se deca i mladi kao korisnici osećati prihvaćeno i podržano pri deljenju svojih razmišljanja, dilema, problema sa kojima se susreću bez osuđivanja, pružajući im mogućnost da eksperimentišu sa novim idejama o sebi, drugima, odnosima i načinima postojanja, učeći različite životne veštine (Cook-Cottone, Kane, & Anderson, 2015).

Ovaj rad ima za cilj identifikovanje u kojoj meri su deca i mladi različitih ranjivih grupa korisnici usluga savetovališta u RS, kao i kojim kapacitetima ove ustanove raspolažu za rad sa navedenom ciljnom grupom.

METODE RADA

Istraživanje je realizovano kombinovanim nacrtom, prikupljanjem i analizom kvalitativnih i kvantitativnih podataka.

Uzorak istraživanja

Uzorak istraživanja činilo je dvadeset sedam savetovališta u RS. U prvom delu istraživanja korišćeni su izveštaji savetovališta, dok su u drugom delu istraživanja upitnik popunjavali rukovodioci ustanova.

Merni instrumenti

Za potrebe istraživanja kreiran je online upitnik koji je sadržao indikatore koji opisuju različite aspekte kapaciteta za rad savetovališta sa decom i mladima, a koji uključuju: zanimanje i dodatne edukacije stručnih radnika, specifična znanja i sposobnosti stručnih radnika za rad sa decom i mladima iz različitih ranjivih grupa.

Način realizacije istraživanja

Desk analiza je sprovedena u periodu novembar 2020. - januar 2021., gde su nakon uvida u raspoložive podatke Republičkog zavoda za socijalnu zaštitu u RS (u daljem tekstu RZSZ) pismom i telefonskim pozivima kontaktirana savetovališta da dostave svoje završne izveštaje. Online upitnik kreiran je na google platformi i u excel tabeli i zajedno su upućeni na e-mail savetovališta. U instrukciji je traženo da se prvenstveno saopštavaju podaci koje savetovališta poseduju na osnovu evidencije i dokumentacije, kao i na osnovu praktičnih iskustava i uvida, uz što moguće manje pozivanje na postojeće zakone i protokole. Na pitanja se odgovaralo zaokruživanjem jednog ili, kada je naglašeno, više relevantnih odgovora, razvijene su i skale za ocenu stepena zastupljenosti pojedinih praksi, a postojao je i jedan broj otvorenih pitanja.

Metode obrade podataka

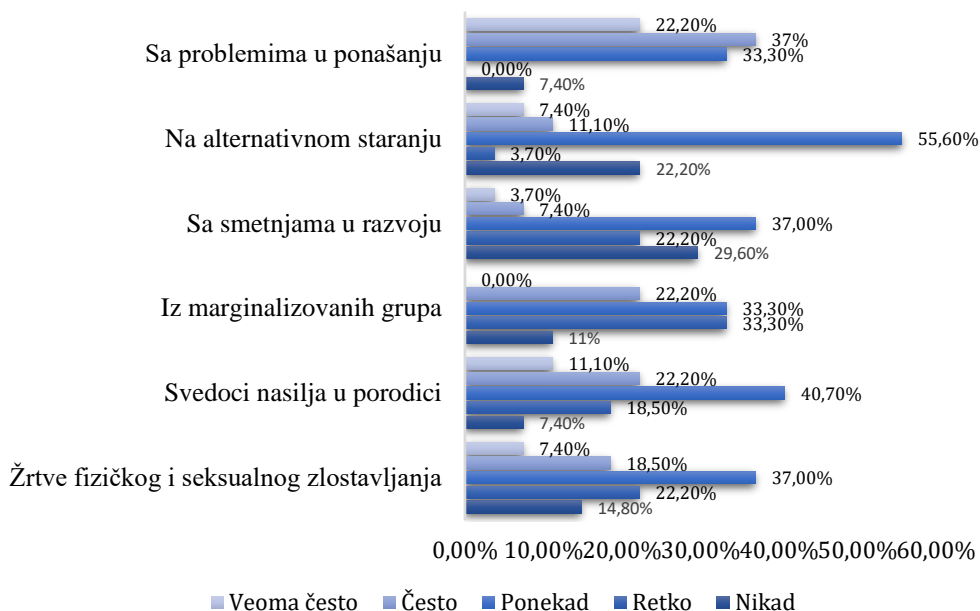
Prikupljeni podaci analizirani su tematskom analizom i deskriptivnom statistikom.

REZULTATI I DISKUSIJA

Rezultati pokazuju da 44.4% savetovališta generalno retko pruža usluge deci, 33.3% pruža povremeno, zatim 14.8% često, dok 7.4% savetovališta usluge pruža deci veoma često. Dobijeni nalazi sugerišu da manje od četvrtine uzorka savetovališta kao svoje redovne korisnike izdvaja decu, dok gotovo polovina njih ne pruža usluge ovoj ciljnoj grupi uprkos postojećem zakonskom okviru, koji decu prepoznaje kao korisnike usluga navedenih ustanova (Zakon o socijalnoj zaštiti, 2011, čl. 40).

Kada su u pitanju specifične, ranjive grupe dece, kao što su deca žrtve fizičkog i seksualnog zlostavljanja, koja svedoče nasilju u porodici, iz marginalizovanih grupa, sa smetnjama u razvoju, te deca na alternativnom smeštaju, savetovališta u najvećem

procentu povremeno pružaju svoje usluge, dok deci sa problemima u ponašanju u najvećem procentu često pružaju svoje usluge (Grafikon 1.). Dobijeni nalazi nisu u skladu sa savremenim istraživanjima koja ističu značaj savetodavnog i edukativnog rada sa decom u navedenim situacijama sa ciljem sprečavanja delovanja faktora rizika na mentalno i fizičko zdravlje dece (Cook-Cottone, Kane, & Anderson, 2015; Jones, Duffey, & Haberstroh, 2017). Na osnovu dobijenih nalaza stiče se utisak da deca generalno, ali ni deca iz različitih ranjivih grupa nisu stalni korisnici usluga savetovališta. Sa jedne strane, dobijene nalaze možemo objasniti nedovoljnom dostupnošću i upućivanju dece u navedene ustanove, ili pak vrlo malim brojem stručnih radnika i velikim brojem slučajeva koji se prepoznaju kao krucijalni.

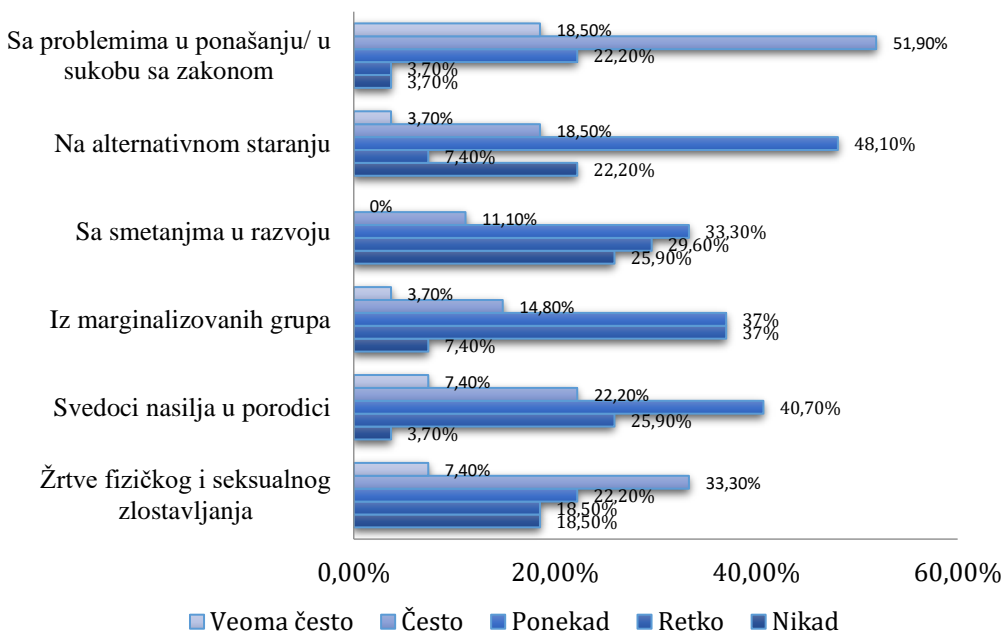
Grafikon 1. Učestalost pružanja usluga deci iz ranjivih grupa u procentima u tipičnom mesecu u 2019. godini

Figure 1. Frequency of providing services to children from vulnerable groups as a percentage in a typical month in 2019

Rezultati pokazuju da 40.7% savetovališta generalno usluge mladima pruža često, 37% povremeno, 14.8% veoma često, dok 7.4% savetovališta retko svoje usluge pruža mladima, a nijedno savetovalište nema iskustvo da ne pruža usluge mladima. Na osnovu dobijenih nalaza možemo uočiti da su mladi znatno češća ciljna grupa savetovališta, te da mnogo češće dobijaju usluge navedenih ustanova u odnosu na decu. Dobijeni nalazi mogu se objasniti činjenicom da su problemi mladih potencijalno vidljiviji, te kao takvi prepoznati i mapirani kao važni. Takođe, mora se uzeti u obzir i samostalnost mladih u odnosu na samostalnost dece, te postoji mogućnost da su oni u mogućnosti mnogo češće da se obrate samoinicijativno za pomoć u odnosu na decu.

Kada su u pitanju mladi iz ranjivih grupa, utvrđeno je da se onim mladima koji imaju probleme u ponašanju i/ili sukob sa zakonom i koji su žrtve seksualnog i fizičkog

zlostavljanja savetovališta najviše bave, jer saopštavaju da ovim grupama često pružaju svoje usluge. Međutim, mladima koji svedoče nasilju, na alternativnom staranju, sa smetnjama u razvoju i iz marginalizovanih grupa se usluge pružaju tek povremeno ili retko (Grafikon 2.). Dobijeni nalazi su u skladu sa nalazima istraživanja koje ističu značaj savetodavnog rada u cilju očuvanja mentalnog zdravlja dece i mladih (Cook-Cottone, Kane, & Anderson, 2015; Jones, Duffey, & Haberstroh, 2017). Na osnovu dobijenih nalaza i u poređenju sa nalazima dobijenim za ciljnu grupu dece, može se uočiti da su usluge savetovališta zapravo najčešće pružane onim mladim osoba koje predstavljaju „problem“ za društvo, te kao takvi bivaju znatno vidljiviji u odnosu na ostale grupe dece i mladih.

Grafikon 2. Učestalost pružanja usluga mladima iz ranjivih grupa u procentima u tipičnom mesecu u 2019. godini

Figure 2. Frequency of providing services to youths from vulnerable groups as a percentage in a typical month in 2019

U 27 savetovališta, prema prikupljenim podacima zaposleno je 93 stručna radnika. Od ukupnog broja zaposlenih 44% čine psiholozi, 21% socijalni radnici, 13% pedagozi, 7% pravnici, 3% specijalni pedagozi, 1% pedagozi, a 12% čini administrativno i pomoćno osoblje. Kada su u pitanju kapaciteti zaposlenih u savetovalištim za direktan rad sa decom i mladima, rezultati ukazuju da je vrlo mali broj zaposlenih pohađao edukacije sa ciljem razvoja veština za rad sa decom i mladima, svega 11 od ukupnog broja stručnih radnika. Među edukacijama namenjenim za rad sa decom i mladima stručni radnici su naveli da su završili: Play terapiju (N = 1), Dečju integrativnu psihoterapiju (N = 2) i Efekte traume na razvoj afektivne vezanosti i razvoj deteta (N = 8). Kod specijalizovanih edukacija stručnih radnika iz različitih psihoterapijskih pravaca najveći procenat

zaposlenih, odnosno polovina 51.91% (N = 48) nije pohađala ni jednu edukaciju. Druga polovina stručnih radnika najčešće je pohađala sistemsku porodičnu terapiju II stepena i stekla zvanje porodični psihoterapeut (44% onih koji su pohađali edukacije, oko 1/4 od ukupnog broja zaposlenih) i sistemsku porodičnu terapiju I stepena i stekla zvanje porodični savetnik (25%, oko 1/8 zaposlenih), dok je nekolicina njih pohađala transakcionu analizu (17%) ili REBT (9%). Kada je u pitanju edukovanje u oblasti terapijskih pravaca, možemo uočiti da dominira tendencija stručnih radnika da razviju kompetencije za rad sa porodicama, što je u skladu sa opisom nadležnosti savetovališta, kao i ciljnom grupom kojoj je ova ustanova namenjena. Sa druge strane, stiče se utisak da još uvek postoji velika grupa stručnih radnika koja svoje kompetencije za rad sa korisnicima ne razvija u velikoj meri kroz neformalno obrazovanje, uprkos predviđenoj zakonskoj obavezi kontinuiranog stručnog usavršavanja i razvoja kompetencija (Zakon o socijalnoj zaštiti, 2011; Pravilnik o licenciranju stručnih radnika u socijalnoj zaštiti, 2013). Takođe, dobijeni nalazi su u suprotnosti sa savremenim tendencijama razvoja i unapređenja znanja i veština stručnih radnika, koji zagovaraju kako celoživotno obrazovanje, tako i značaj razvoja veština za rada sa specifičnim grupama poput dece i mladih (Antle, Barbee, & Van Zyl, 2008; Dunst, Trivette, & Deal, 2011; Jones & Okamura, 2000; Olin et al., 2010; Malmberg-Heimonen, Natland, Grete Tøge, & Hansen, 2016).

Nasuprot nalazima koji ističu značaj profesionalnog usavršavanja u cilju razvoja negujućeg odnosa sa decom i mladima (Jones, Duffey, & Haberstroh, 2017), možemo uočiti da je vrlo mali broj profesionalaca zaposlenih u savetovalištima pohađao edukacije koje omogućuju razvoj kompetencija za rad sa nevedenom grupom. Takođe, kontinuirano usavršavanje obezbedilo bi osećaj profesionalne kompetentnosti, što bi za posledicu moglo imati i povećanje broja dece i mladih koji su korisnici navedenih usluga (Turncotte, Lamonde, & Beaudoin, 2009).

ZAKLJUČCI

Rezultati prikazanog istraživanja ukazuju da je slaba zastupljenost dece i mladih među korisnicima usluga savetovališta u socijalnoj zaštiti, kao i da zaposleni u savetovalištima veoma malo pohađaju edukacije za direktan rad sa ovom ciljnom grupom uprkos njihovom višestrukome značaju na koje su mnoga istraživanja ukazala. S obzirom na ukupan broj angažovanih stručnih radnika i njihove specijalističke edukacije vezane za psihološko savetovanje i terapiju i/ili socio-edukativan rad, uključujući rad sa decom i mladima, možemo zaključiti da je ovaj resurs savetovališta ograničen. Uzimajući u obzir navedeno i ukupan broj korisnika usluga, nameće se utisak da je veoma izazovno raditi sa decom i mladima u uslovima velikog broja korisnika i ograničenim vremenskim intervalom. Posledično, nameće se zaključak da savetovališta u manjoj meri pružaju usluge deci i mladima kako generalno tako i iz različitih ranjivih grupa. Deca i mladi sa problemima u ponašanju/u sukobu sa zakonom su najčešće korisnici usluga savetovališta u odnosu na decu i mlade iz drugih ranjivih grupa, budući da predstavljaju vidljiviju populaciju označenu kao problem društva u odnosu na druge ranjive grupe dece i mladih. Na osnovu dobijenog nalaza može se uočiti da aktuelno, savetovališta pružaju usluge onoj grupi dece i mladih koji predstavljaju „gorući“ problem društva, a da su kapaciteti zaposlenih usmereni na interventan rad i uslovno rečeno gašenje požara. Sa druge strane,

zaključuje se da preventivnog rada, osnaživanja i savetodavno-edukativnog rada pre krizne situacije gotovo da nema.

Za unapređenje usluga savetovaništa za decu i mlade postoji prostor u pogledu pristupačnosti, priuštivosti, centriranosti ka korisniku i kolaborativnom pristupu u dizajniranju i pružanju usluga, kontinuiranoj dostupnosti i uvremenjenosti. Kako bi se unapredio kvalitet usluga savetovaništa namenjenih deci i mladima potrebno je obezbediti edukacije zaposlenima koje će pratiti savremene potrebe dece i mladih, naučna dostignuća i novija znanja iz istraživanja.

LITERATURA

- Antle, B. F., Barbee, A. P., & Van Zyl, M. A. (2008). A comprehensive model for child welfare training evaluation. *Children and Youth Services Review, 30*(9), 1063-1080. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2008.02.002>
- Belser, C. T. (2017). Introduction to Counseling Children and Adolescents. In J. Ziomek-Daigle (Ed.), „*Counseling children and adolescents: Working in school and clinical mental health settings*” (pp. 3-20). Routledge: Taylor & Francis Group.
- Clarke, N. (2001). The Impact of In-service Training within Social Services, *The British Journal of Social Work, 31*(5), 757-774. <https://doi.org/10.1093/bjsw/31.5.757>
- Capuzzi, D., & Gross, D. R. (2017). *Introduction to the Counseling Profession (7th Edition)*. New York: Routledge.
- Cook-Cottone, P. C., Kane, S. L., & Anderson, L. (2015). *The Elements of Counseling Children and Adolescents*. New York: Springer Publishing Company, LLC.
- Dunst, J. C., Boyd, K., Trivette, M. C., & Hamby, D. W. (2002). Family-Oriented Program Models and Professional Helping Practices. *Family Relations, 51*(3), 221-229.
- Hepworth, D. H., Rooney, R. H., Dewberry Rooney, G. Strom-Gottfried, K., & Larsen. J. A. (2017). *Direct Social Work Practice: Theory and Skills (10th Edition)*. Belmont, CA: Brooks/Cole.
- International Federation of Social Work. (2014). *Definition of social work*. <http://ifsw.org/get-involved/global-definition-of-social-work/>
- McLeod, J., & McLeod, J. (2014). *Personal and Professional Development For Counsellors, Psychotherapists and Mental Health Practitioners*. UK: Open University Press.
- Jones, B., Duffey, T., & Haberstroh, S. (2017). *Child and adolescent counseling case studies: developmental, relational, multicultural, and systemic perspectives*. New York: Springer.
- Jones, P. J., & Okamura, A. (2000). Reprofessionalizing Child Welfare Services: An Evaluation of a Title IVE Training Program. *Research on Social Work Practice, 10*(5), 607-621, <https://doi.org/10.1177%2F104973150001000504>
- Kaplan, D. M., Tarvydas, V. M., & Gladding, S. T. (2014). 20/20: A vision for the future of counseling: The new consensus definition of counseling. *Journal of Counseling & Development, 92*(3), 366-372. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6676.2014.00164.x>
- Kosutic, I., & McDowell, T. (2008). Diversity and Social Justice Issues in Family Therapy Literature: A Decade Review. *Journal of Feminist Family Therapy, 20*(2), 142-165. <https://doi.org/10.1080/08952830802023292>
- Maidment, J., & Egan, R. (2016). *Practice skills in social work & welfare: More than just common sense (3rd ed.)*. Crows Nest, NSW: Allen & Unwin.
- Malmberg-Heimonen, I., Natland, S., Grete Tøge, A., & Hansen, H. S. (2016). The Effects of Skill Training on Social Workers' Professional Competences in Norway: Results of a Cluster-Randomised Study. *British Journal of Social Work, 46*(5), 1354-1371. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcv073>

- McGeorge, C. R., Stone Carlson, T., Erickson, M. J., & Guttormson, H. (2006). Creating and Evaluating a Feminist-Informed Social Justice Couple and Family Therapy Training Model. *Journal of Feminist Family Therapy, 18*(3), 1-38. https://doi.org/10.1300/J086v18n03_01
- Olin, S. S., Hoagwood, E. K., Rodriguez, J., Radigan, M., Burton, G., Cavaleri, M., & Jensen, S. P. (2010). Impact of empowerment training on the professional work of family peer advocates. *Children and Youth Services Review, 32*(10), 1426-1429. <https://dx.doi.org/10.1016%2Fj.chilyouth.2010.06.012>
- Pravilnik o licenciranju stručnih radnika u socijalnoj zaštiti. *Službeni glasnik RS, 42/2013*.
- Slimani-Rolls, A., & Kiely, R. (2019). *Exploratory Practice for Continuing Professional Development: An Innovative Approach for Language Teachers*. UK: Palgrave Macmillan.
- Seedal, R. B., Holtrop, K., & Parra-Cardona, J. R. (2013). Diversity, social justice, and intersectionality trends in C/MFT: a content analysis of three family therapy journals, 2004-2011. *Journal of Marital and Family Therapy, 40*(2), 139-151. <https://doi.org/10.1111/jmft.12015>
- Staniforth, B., Fouché, C., & O'Brien, M. (2011). Still doing what we do: Defining social work in the 21st century. *Journal of Social Work, 11*(2), 191-208. <https://doi.org/10.1177%2F1468017310386697>
- Turncotte, D., Lamonde, G., & Beaudoin, A. (2009). Evaluation of an in-service training program for child welfare practitioners. *Research on Social Work Practice, 19*(1), 31-41. <https://doi.org/10.1177%2F1049731507313978>
- Zakon o socijalnoj zaštiti. *Službeni glasnik RS, 24/2011*.
- Žegarac, N., & Todorović, J. (2015). *Obrazovanje u oblasti socijalnog rada i socijalne politike za XXI vek*. Niš: Univerzitet u Nišu.

NAPOMENA

Rad je nastao u okviru projekta „Unapređenje sistema socijalne zaštite u cilju osnaživanja ranjivih porodica sa decom“ koji je realizovao Republički zavod za socijalnu zaštitu u saradnji sa Ministarstvom za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, kancelarijom UNICEF-a i Centrom za istraživanja u socijalnoj politici i socijalnom radu Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Beogradu.